

Oponentní posudek dizertační práce

Název: Fenomén filmu – informace – společnost

Autorka práce: Mgr. Katrin Vodrážková

Ústav: Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví

Školitelka: Mgr. Petra Štogrová-Jedličková, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Jan Brejcha

Oponent: MgA. Petr Vilgus, Ph.D.

Místo a rok vzniku práce: Praha 2013

Posudek napsán dne: 8. 11. 2013

Dostal jsem k oponentuře dizertaci Katrin Vodrážkové s tématem “Fenomén filmu – informace – společnost”. Práce má celkem 172 strany hlavního textu (příčemž ilustrační materiál a 344 podčarových poznámek je zařazeno do hlavního textu), 2 strany seznamu příloh, 8 stran tabulek a grafů, 4 strany slovníku pojmů, 2 strany seznamu exponátů zařazených do soukromého archivu doktorandky a 8 stran se seznamem použitých zdrojů. Text práce je rozdělen na tři hlavní části – Úvod, kritické shrnutí a úvod do teorie systémů (66 stran), Fotografie jako informační systém (51 stran) a Film jako technika zobrazování (46 stran).

Hned v úvodu chci uvést dvě věci. Musím říct, že se mívám s autorčím pohledem na vědeckou práci. Zároveň však netvrdím, že můj názor je jediný správný a proto navrhuji její dizertaci k přijetí a obhajobě. Popíšu několik jevů, které vnímám kriticky a následně i ty věci, které považuji za pozitiva práce.

Hlavní moje kritika směřuje k jazyku práce, který zde byl použit. Domnívám se, že doktorand (tedy člověk, který je připravován na pedagogickou a vědeckou praxi) by měl umět vysvětlit i komplikované věci způsobem, který bude snadno čitelný a přiblíží odbornou problematiku i laikům. V této dizertaci je to naopak. Je využita tak vysoká hradba odborného slangu, s jejímž zdoláním má problém i člověk s úplným vysokoškolským vzděláním v oblasti dějin a teorie fotografie. Překvapující je pro mě tento zlovyk zejména u tak vizuálních a v podstatě jednoznačných oborů, jakými jsou fotografie a film. Ve své další publikační práci by měla autorka zapracovat na tom, aby její psaný projev nevyvolával dojem zakódovaného intelektuálního mudrování – zvláště když minimálně část její práce hodnotím ze svého pohledu jako podnětnou.

Stejně mám také problém s některými kategorickými názory, které mi ve skutečnosti nepřijdou tak černobílé (chcete-li binární), jak je to v práci prezentováno. Příklady za všechny. Tvzení na straně 98: “fotografický portrét obecně vykazuje znaky otevřenosti a bezprostřednosti” – lze komentovat jednoduše – jak kdy, jak který a jak od kterého autora. Podobně na mě působí konstatování na straně 89: “černobílá fotografie působí nadčasově a elegantně, podle mnohých vykazuje černobílá fotografie neboli monochromatická více reálných znaků ... než fotografie barevná.” Toto je dle mého názoru námět na velmi výživnou polemiku s nejednoznačným výsledkem. Ze stejné škatulky je tvrzení na straně 90: “z technického hlediska se černobílé záběry dělaly 35milimetrovou kamerou a dokumentovaly často bizarní nebo surrealistické situace. Se vznikem barevné fotografie vznikaly snímky za pomoci velké kamery spíše ve formalistickém stylu...” a tak dále. Nebylo by špatné, kdyby práci před jejím odevzdáním přečetl někdo, komu nejsou cizí dějiny fotografické techniky a praktické

tvorby a tyto názory korigoval. Poslední příklad kategorických soudů bez příčiny – schématické dělení tvůrčích směrů ve výtvarném umění v poznámce 246 na straně 123.

Z kladů práce bych zmínil zejména volbu tématu, jež vnímám jako (v českém prostředí) málo zpracované a tudíž otevřené pro mladé vědce. Také zapojení fotografie do práce, která podle názvu původně měla pojednávat jen o filmu, je vhodné. Přece jen je film mladším příbuzným fotografie, přičemž některé rysy mají společné, v jiných se odlišují.

Zřejmě se neshodnu se všemi hodnotiteli práce, nicméně tvrdím, že každá kvalifikační vysokoškolská práce vypracovávaná na závěr studia by měla přinášet něco nového. Nový objev, nový pohled na už známá fakta, novou interpretaci. Domnívám se, že tato práce do značné míry vychází z existujících publikací a názorů, které autorka cituje, ale více méně dále nerozvíjí.

Popravdě jsem nepochopil roli výzkumné práce mezi respondenty, jejíž výsledky jsou publikované na stranách 183–190. Podobně na mě působí i ilustrační materiál práce. Ve většině případů se totiž domnívám, že zde zveřejněné snímky mají poměrně malou vypovídací hodnotu a působí spíš jako dekorace. Kdyby bylo na mě, určitě bych zásadním způsobem rozšířil obrazovou složku dizertace. Přece jen se zde jedná o vizuální téma a proto by i zážitek čtenáře měl být vizuální.

Pokud se autorka rozhodla hovořit o fotografii jako předchůdci filmu (rozumný nápad), pak by stálo za to připomenout technologický vývoj včetně optických, chemických, reprodukcí i – řekněme – marketingově-právních novinek. Příklady za všechny – krok francouzského státu, který odkoupil vynález daguerrotypie a “daroval jej světu” měl za následek rychlé rozšíření této technologie, naopak patentová a licenční ochrana procesu negativ-pozitiv Williama Foxe Talbota způsobila zpoždění logického vývoje. Vynález světelného objektivu radikálně snížil potřebnou délku expozice, naopak snaha fotografů s uměleckými sklony a s touhou po společenském uznání, kteří sklouzli k tzv. tvárným procesům, způsobila cestu do slepé uličky. Tito autoři totiž usilovali o likvidaci typických rysů fotografie – ostrosti, doslovnosti a obrazové věrnosti, proti čemuž se následně radikálně postavili zastánci tzv. nové věčnosti. Prudký nárůst počtu vydávaných ilustrovaných časopisů ve 20. a 30. letech 20. století způsobil, že laická veřejnost se v masovém měřítku setkávala s fotografickými vzory, která následně slepě či nevědomky napodobovala. I toto mělo za následek rychlý pokrok v oblasti fotografie i její demokratizaci.

Zmínit bych se chtěl o textu na straně 78, kde je poměrně nenápadně zmíněna otázka “je fotografie umění?” Domnívám se, že toto téma by bylo dobré výraznějším způsobem rozvést, protože debata o umělecké podstatě díla vytvářeného pomocí technického prostředku, na materiál, který je potřeba namáčet do čpících roztoků a následně zvětšovat v temné komoře, stále nedoběhla. Připomínám, že v českých zemích bylo před rokem 1989 možné studovat fotografii pouze na filmové a televizní fakultě Akademie múzických umění, přičemž do roku 1975 to bylo možné jen v rámci oboru kamera. Až v tomto roce vznikla samostatná katedra. Do té doby fotografie nedokázala obhájit své místo na slunci a byla považovaná jako pouhá součást filmové tvorby.

K textu v poznámce 132 připomínám, že fotografie občas není vystavována po boku jiné vizuální tvorby ani dnes či v době nedávno minulé. Charakteristické bylo odmítání vystavovat fotografie ze strany Národní galerie v Praze v době, kdy ji ovládal Milan Knížák. Ten se opakovaně nechal slyšet (ještě v 21. století!!!), že fotografie není umělecký, ale ryze technický obor, jehož domovem má být průmyslové muzeum, ale nikoliv jeho galerie.

Být na místě autorky, rozepsal bych se o občanském žurnalismu, o demokratizaci přístupu veřejnosti k prostředkům, díky nimž lze za minimální peníze vytvořit dílo s technickými parametry vlastními do nedávné doby pouze profesionálům, o prolínání fotografie a filmu ve zpravodajství, o roli těchto tvůrčích oborů v sociálních sítích apod. Šlo by se podívat na fotografické soutěže pořádané v České republice (Czech Press Photo, FRAME, Národní soutěž amatérské fotografie...), na aktuální tvorbu studentů vysokých uměleckých škol a tak podobně. V případě fotografie mi pak velmi chybí příklady práce a odkazy na díla českých i zahraničních, současných i minulých tvůrců.

Vůdci některým převzatým konstatováním by bylo vhodné být kritičtější – např. konstatování v poznámce 191 na straně 101: “(pro realizaci reprezentativního portrétu) ... je však zapotřebí kvalitní osvětlovací systém” je vzhledem k minulosti i současnosti zavádějící. Připomínám, že třeba významní portrétisté 19. století pracovali výhradně s denním světlem.

Polemizoval bych s konstatováním na straně 88, že “zásadní vliv na vývoj technologií a systémů fotografování měla druhá světová válka.” Válka či příprava na ni je často důvodem pro rozvoj technologií, u kterých bychom to ani nečekali. Příkladem může být třeba fenomén dnešní doby – internet. Mimochodem – první objektiv zhotovený podle předem daného výpočtu vytvořil rakousko-maďarsko-slovenský vědec Josef Maxmilián Petzval, který k jeho vynálezu využil kuriozní počítač. Byl jím pluk dělostřeleckých počtářů rakouské armády. Vyšší světelnost objektivů a vyšší citlivost materiálů byla zaznamenána zejména za první světové války kvůli potřebám špionáže. Během druhé světové války byla většina základních objevů už odhalena a v praxi využívána.

Drobnost na straně 83 v poznámce 145 – anglický termín print se v souvislosti s fotografií překládá jako zvětšenina, nikoliv jako tisk.

Atraktivně na mne působí kapitola Médium očí ve fotografii, kde nacházím mnohá zajímavá (byť opět polemická) tvrzení. Překvapivé je náhlé vniknutí čistě praktických otázek výroby filmu Avatar v příslušné kapitole v kontrastu s ryze teoretickým zbytkem práce před a po této pasáži.

Co říci závěrem? Doktorandka prokázala, že jí není cizí mimořádně zajímavé téma a že dokáže dobře pracovat s názory jiných autorů. Také její volba filmu Avatar jako hlavního zástupce současného filmu a ukázky možné práce s filmovým obrazem v blízké budoucnosti je vlastně šťastná, i když nevím, jestli měl být tento konkrétní film výhradním reprezentantem tohoto tvůrčího směru. Hodnocená práce se často dotýká autorů, motivů a teorií jako Platonova jeskyně, Niklas Luhmann, Jones Duncan a Avatar, přičemž jsem neobjevil zdůvodnění jejich tak výrazného akcentování. Nemohu se vyrovnat s “binárním” pohledem na řadu věcí, které jednoduše nelze vnímat černobíle. Také už zmíněnou formu práce a její jazyk považuji za zbytečnou hradbu, která autorčiny názory vyhání z otevřeného konkurenčního prostředí do intelektuálního ghetta obývaného několika desítkami či stovkami expertů, kteří přes mlhu odborného slangu dohlédnou až na obsah slov.

Celkový výsledek práce nedosahuje těch kritérií, které bych kladl na kvalifikační práci hodnocenou výborně či chvalitebně. Z uvedených důvodů doporučuji práci “Fenomén filmu – informace – společnost” k obhajobě a navrhuji ji ohodnotit známkou D (uspokojivě, 2,5)